

ORHAN PAMUK'UN "BENİM ADIM KIRMIZI" ADLI ROMANINDA KIRMIZI

Sadık TÜRKÖĞLU¹
Deniz KÜZECİ²
Melik BÜLBÜL³

Öz

Bu çalışmada Pamuk'un Benim Adım Kırmızı adlı romanında kırmızı rengin anlamsal değeri irdelenmiştir. Kırmızı renk en fazla romanın Benim Adım Kırmızı adlı bölümünde geçer. Kırmızı rengin bütün özellikleri söz konusu bölüm içinde ayrıntılı olarak gözler önüne serilmektedir. Roman metni içinde bu rengin hangi sözcükleri nitelediği ve hangi anlamlara gönderme yaptığı saptanmıştır. Kırmızının tüm anlamsal ve biçimsel özelliklerini Benim Adım Kırmızı adlı romanda bulmak olasıdır. Metnin örgüsü içinde en fazla geçen renk olan kırmızı şiirsel metinlerde olduğu gibi kana, aşka, ateşe ve şiddete gönderme yapar. Romanda renk anlatımlarının bu kadar çok geçmesi temel konunun nakkaşların hayatlarını ve yaptıkları resimleri ele almasına bağlanabilir. Kanın, aşkın, ateşin ve böylece özellikle şiddetin de rengi olan kırmızı, bu çağrıştırdığı anlamlarla roman metninde de bütünleşmektedir. Şiir metninde olduğu gibi romanda da kırmızı/kızıl gün batımının rengidir. Düz anlamıyla her şeyden çok romanda yer alan şahısların giysilerini niteler. Kırmızı, kızdırmak fiilinin ettirgen biçimi ile öfke anlatmaktadır. Ölüm ve ölüm ötesi kırmızı renk ile ifade edilmektedir.

¹ Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi mail: sadik.turkoglu@atauni.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi mail: dkuzeci@atauni.edu.tr

³ Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi mail: bulbulm@atauni.edu.tr

Kırmızı genellikle kumaşları, giysileri, ev eşyalarını ve mekânları niteler. Romanda yine kırmızı rengin ve tonlarının nakkaşlar tarafından nasıl oluşturulduğu uzun uzun anlatılır. Kör nakkaşların çizdiği atlar, üzerlerindeki eyerlerin süslemelerinde kullanılan kırmızı tonlardan söz edilir. Kör nakkaşlar pek çok şeyi unutsalar da kırmızı rengi asla unutmazlar.

Anahtar Kelimeler: *Romanda Renk Anlatımları, Kırmızı, Anlam, Renk Adları, Kişiler.*

Red in Orhan Pamuk's Novel, My Name Is Red

Abstract

In this study, semantic meaning of the colour, red in Orhan Pamuk's novel, My Name is Red was investigated. As a method, content analysis was used and based on the interpretation processes such as modifying, sign and referencing were adopted. The colour, red is mostly used in the chapter My Name is Red in the novel. All features of the colour were displayed in the aforementioned chapter in detail. Which words were modified and which meanings were referenced by this colour within the text of the novel were determined. It is possible to find all semantic and structural features of the red in the novel, My Name is Red. The red colour which is the most frequently used colour in the text is referenced to blood, love, fire and violence like poetic texts. Giving much place the colour, red in the novel maybe connected to the main topic of the novel, muralists' lives and their paintings. The red, the colour of blood, love, fire and also the violence, with all these connotations integrates with the novel text. Like in a poetic text, the red is the colour of sunset in the novel. With a simple narration, it describes the novel characters' cloths. The red with the causative form of the verb annoy means anger. Death and after-death is expressed with the red. The red generally describes fabrics, cloths, household goods and places. Also, how the red and its tones were formed by the muralists was dealt in detail in the novel. The red tones of the ornaments on the saddles over the horses drawn by the blind muralists were mentioned in the novel. Though the blind muralists forget most of thing, they never forget the colour, red.

Keywords: *Colour in Novel, Red, Meaning, Nams of Colours, Characters.*

Giriş

Orhan Pamuk son dönem Türk Edebiyatı'nın en önemli romancılarından biridir. Onun en renkli romanı kuşkusuz *Benim Adım Kırmızı* adlı romanıdır. *Kara Kitap* ve *Beyaz Kale* adlı romanlarının başlıklarında olduğu gibi renk

adlarını roman başlıklarında da kullanır. Ancak içerik olarak en fazla renk anlatımı *Benim Adım Kırmızı*'da geçer. Bu romanın başlığından da anlaşıldığı gibi renk adları her şeyden önce kişi adları olmaktadır. Özellikle romanın içindeki alt başlıklarda *Benim Adım Kara*, *Benim Adım Kırmızı* olmak üzere iki roman kişinin adı aynı zamanda renk adıdır. İki roman kahramanı iki renk ile adlandırılmaktadır: Kırmızı ve Kara.

Renk anlatımlarının böylesine yoğun ve girift bir şekilde geçtiği bir roman daha yoktur belki de. Orhan Pamuk'un "en renkli ve en iyimser romanım" dediği *Benim Adım Kırmızı*, 1991 yılında İstanbul'da karlı dokuz kış gününde geçer. En renkli ve en iyimser romanım derken kendisi de romanının gerçekten renkli, renk anlatımları açısından zengin olduğunu dile getirmektedir. Roman okunduğunda aslında bunun zevkine daha fazla varılmaktadır. Renk sözcüklerinin isim, sıfat, fiil, göndermeli renkler gibi tüm biçimlerini ustaca kullanır. Temel olarak bu şekildeki kullanımlar sıradan ve basit kullanımlar değildir. Okuyucu metnin kurmaca örgüsü içinde bağlama öyle usturuplu yerleştirilmiş renkli dilsel yapılar vardır ki adeta bir renk atlası, bir tablo karşısında duruyormuş gibi, bir tiyatro oyunu izliyormuş gibi veya bir sinema filmi izliyormuş gibi bir duyguya kapılmaktan kendisini alamaz. Kırmızı ve kara bu romanda en çok geçen renklerdir.

Pamuk'un renk anlatımlarına bu kadar yoğun yer vermesinin nedeni saray nakkaşlarını ve onların yaşamlarını konu almasıdır. Metnin genel örgüsü içinde renklerin böylesine girift, böylesine yoğun kullanması özellikle göndermeli renklerin romanı daha çekici ve daha renkli kılmaktadır. Göndermeli renklerle oluşturulan uzun anlatımların ve eskiye dönük terimlerin kullanılması da okuru çok eski zamanlarda bir zaman dilimini yaşatması anlamında önemli olduğu söylenebilir. Renklerin bu şekilde yoğun olarak metne girişi daha çok şiirsel metinlerde görülür. Örneğin Fransız şairler Baudelaire, Rimbaud, Verlaine ve Mallarmé gibi şairlerin şiirlerinde simgeciliğin anlayışı gereği çok rastlanır. Fakat roman metninde söz konusu şiirlerde olduğu kadar renklerle yapılan alışılmamış bağdaştırmalara, eğretilmelere, benzetmelere rastlanmaz. Bu da Cohen'in öngördüğü gibi bu sanatların daha çok şiirsel metinlerde yer aldığını, roman türü gibi düzyazılarda çok fazla yer bulamayacağını dile getirir. (Cohen, 1966:114) Bunu sonra oranlamalarla ve istatistiksel rakamlarla açıklar. Bu romanda en az şiirsel metinlerdeki kadar renk anlatımlarına rastlanır. Ancak

şunu söylemek gerekir ki renk anlatımlarının *Benim Adım Kırmızı*, *Benim Adım Kara* adlı bölümlerde, renkler üzerine yapılan değerlendirmeler romana gerçekten gizil ve içkin bir görünüm ve okuma zevki katmaktadır. Okuyucu belki roman metninde bu kadar renk anlatımı geçmesine alışkın değildir. Roman metni olarak özellikle Türkçe romanlar arasında renk kullanımında en yüksek yoğunluğun Pamuk'un romanında olduğu söylenebilir.

Yazarın renk anlatımlarını böylesine zevkle ve ustalıkla kullanmasına neden olan şey onun güzel sanatlara, özellikle resim sanatına ilgi duyduğunu ve bunu bilinçli olarak yaptığını kanıtıyor gibi. Çünkü yazar adeta sözlerle resim yapıyor bir anlamda renkleri konuşturuyor, onlara kişilik kazandırıyor ve anlamları konusunda az şey bilmiyor. “Bir atın öfkesini ve hızını resmederken kendi öfkesini ve hızını nakşetmez ressam; en mükemmel at resmini yapmaya çalışarak, dünyanın zenginliğine ve onu yaratana duyduğu bir aşkı, bir çeşit yaşama aşkının renklerini gösterir, o kadar.” (Pamuk, 2005:302) Şairler ve romancılar az ya da çok bilinçli veya bilinçsiz renk anlatımlarına yaptılarında metnin örgüsü içinde yer verirler. Öyle görünüyor ki Pamuk bunu bilinçli olarak yapmaktadır. Çünkü renk hem de en canlı renk kırmızı sizi karşılıyor, öncelikle romanın adında, sonra romanın içinde bir bölüm olarak, sonra yine sık sık bir bölüm adı olarak *Benim Adım Kırmızı* ve *Benim Adım Kara* adlı bölümlerde. Aslında *Kırmızı* kişi adından tutun da daha birçok anlamda kendini sıfat olarak gösterir. Renklere karışmış, renklenmiş, renklerde yaşam bulmuş insan figürleri ve nesnelere söz konusudur. Renklerle bütünleşmiş kişilikler vardır. Romanın sonunda belki de okuyucuyu en çok etkileyecek olan kırmızı ve karanın hem renk hem de kişi olmalarıdır. Bazen renk bir esinlenmeye neden olur ve böylece) bir roman çıkar ortaya, bazen de roman bir esin kaynağı olur ve bir resim çıkar ortaya. Burada roman renk sözcüklerinden fotoğraflar yapılmış gibi ortaya çıkmaktadır.

Roman kişisi olan Kara'nın adı renk olarak karanın içine dahil edilmezse en çok kullanılan renk kırmızıdır. Kırmızı rengin çokluğu romanın adı ile de örtüşmektedir. Roman çeşitli başlıklar altında pek çok bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler arasında da kırmızı en çok bu romana adını veren *Benim Adım Kırmızı* adlı bölümde geçmektedir. Burada kırmızı hakkında yazarın duyduğu bütün duyumsamalar gözler önüne serilmektedir. Kırmızının farklı bir türevi olan kızıl on dört kez, bir kaç göndergesel olmak üzere kırmızı toplam yüz on kez

geçmektedir. Bu romanda her şeyden önce şunu söylemek gerekir ki Kara'dan sonra kişi adıyla bütünleşen ikinci bir renk kırmızıdır.

Yöntem

Çalışmanın ele alınmasında temel ilke olarak söz konusu sözcüğün bir gösterge olarak nelere gönderme yaptığı, bir renk sıfatı olması nedeniyle neleri nitelediği ve buna bağlı olarak kırmızı rengin hangi anlamları çağrıştırdığı saptanacaktır. Bu sözcükten türeyen kızıl, kızmak, kızdırmak vb. gibi diğer sözcük biçimlerinin de metnin örgüsü içinde nasıl bir yer tuttuğu göz önüne alınarak değerlendirme yapılacaktır. Yöntem olarak içerik analizi, nitelme, gösterge, gönderme gibi ögelere dayalı olarak anlamlandırma süreçleri kullanılmıştır.

Kırmızı Giysiler

Daha önce de söylendiği gibi (Bak. Türkoğlu, 2003;277) kanın, aşkın, ateşin ve böylece özellikle şiddetin de rengi olan kırmızı, bu çağrıştırdığı anlamlarla roman metninde de bütünleşmiştir. *Benim Adım Kırmızı* adlı romanda kırmızı renk sıfat olarak genellikle insanların giysilerini ve özellikle kumaşları nitelermekte, ama yine de kan, şiddet ve aşkı çağrıştırdığı bağlamlar bulunmaktadır. Kırmızının geçtiği ilk bağlam *Ben, Köpek* adlı bölümdedir. Bir roman kişisi olan köpek burada Frenk köpekleri ile kendisini kıyaslamaktadır. Venedik Doçu Padişaha tüyleri ipekten, samurdan, yumuşak, işveli bir Frenk köpeği göndermiştir. Bu köpek öyle süslü ve öyle nazlıdır ki, "kırmızı ipekten bir elbisesi" vardır. (Pamuk, 2005:21) Frenk ülkelerindeki köpeklerin sahipleri vardır. Bakımlıdırlar, çünkü üzerlerinde elbiseleri vardır. Sıradan köpeklerden çok farklıdırlar. Elbiseleri de ipek kumaşlardan yapılmıştır. Bu kadar değerlidirler. Burada elbiselerin kırmızı ipekten olmalarının ayrı bir anlamı vardır. Kırmızı çarpıcı, en görünür ve en dikkat çekici bir renk olduğu için göze hitap eder. İpeğin pahalı bir kumaş olması nedeniyle her kesimden insanların satın alabileceği bir şey değildir. Yani ancak zengin insanların sahip olabileceği bir kumaştır ve Venedik Doçunun köpeği bile ipek kumaştan elbise giyebilmektedir. Cümlede de köpeğin nazlı oluşuyla "kırmızı ipekten elbisesi" olması birbiriyle bağlantılı olarak verilmiştir. Bu ve buna benzer bağlamların çoğunda renkler genellikle veya çoğu zaman düz anlamları ile yer alırlar. Renklerin yan anlamları içermesi daha çok şiirsel metinlerde olur. Yine kırmızı

ile ilgili bir başka örnek bağlam ele alındığında Kara'nın Enişte'ye gösterdiği saygının biçimi anlatılırken geçer. Kara Enişte'ye çok saygılıdır. Kara'nın ona söylediği bir söz çok hoşuna gider. Bu da Enişte'ye hediye olarak getirdiği Moğol hokkasını verirken “yalnızca kırmızı mürekkep içindir” deyişidir. Burada kırmızı sıfat olarak doğrudan mürekkebi nitelemektedir. Ama mürekkebin kırmızı ile nitelenmesi yazarın üslubunu renkli bir hale getirmesi açısından önemlidir. Mürekkep için demekle, kırmızı mürekkep için demek arasındaki fark roman metninin yalın veya daha güçlü, estetik ve süslü olmasını sağlar. Ben, Orhan bölümünde kılıcın rengi kırmızıdır. Kılıcın renginin o dönemde kırmızı olması mümkün müdür? Kılıcın renginin nasıl kırmızı olduğunu anlamak zor gibi görünmektedir. Belki bu kılıçla bir canlı kesilmiş de bu yüzden kan lekeleri sayesinde kırmızı rengi almıştır. Diğer taraftan belki kılıcın kını veya kabzası kırmızıdır. Bu açık değildir ama kılıç kırmızı ile nitelendirilmiştir. Ya da kılıç ile kan arasında bir bağlantı olduğu için kırmızı onun rengi olmuştur. Veya burada kılıcın şiddet için kullanıldığı anımsatılmaktadır. Kılıç bir kavga, dövüş ve savaş aleti olması itibariyle şiddeti çağrıştırmaktadır. Kan da renk itibariyle kırmızıdır. Aralarında benzerlik vardır. Bu sebepten kılıcın renginin kırmızı olarak nitelendirilmesi bir rastlantı değildir.

Pamuk'un bu romanında aslında roman metninde, düzyazıda pek de istenilmeyen, ama bazen roman yazarının okuyucunun dikkatini ve ilgisini çekebilmek için özellikle aliterasyona başvurduğu duygusu uyanmaktadır. Kırmızı kılıç (Pamuk, 2005:40), kör karanlıkta (Pamuk, 2005:166), kara karanlıkta (Pamuk, 2005:139), kızıl kılıcı (Pamuk, 2005:395), gibi sıkça geçen sözcük sıralamalarında bu durum kendisini oldukça yoğun hissettirmektedir. Aynı şekilde kırmızı rengin geçtiği bir bağlamda “k” sesleri ardı ardına sıralanmakta ve aynı duyguyu uyandırmaktadır: “...duvardaki kavukluk, yumuşaklığını hatırlayarak dokunduğum, kırmızı kadife yastık gibi...” (Pamuk, 2005:42) ifadesinde gerçekten bir şiirsel özellik bulunduğu açıktır. Görüldüğü gibi buradaki her sözcükte “k” sesi bulunmaktadır.

Roman metninin şiir metnine göre çok daha fazla sözcükten oluştuğu bilinmektedir. Bundan dolayı üslup değişmekte ve daha uzun cümleler, daha çok betimlemeler yer almaktadır. Buna bağlı olarak renk kullanımları da tercih edildiği kadar çok veya az bir şekilde bulunmaktadır. Pamuk'un romanında kendisinin de ifade ettiği gibi gerçekten diğer romanlara ve onun diğer

romanlarına göre daha çok renk anlatımı yer almaktadır. Ama kırmızı ile ilgili renk anlatımlarında renk ifadesinin isim, sıfat, fiil ve fiilimsi biçimleri olmak üzere neredeyse tüm biçimlerinin yer aldığı söylenebilir. Sadece kırmızının bir türevi ya da başka türlü bir adlandırma biçimi olan kızıl değil, fiil olarak kızartmak, kızdırmak ve kızıllaşmak gibi tüm biçimleriyle geçmektedir.

Kırmızı genellikle kumaşları, giysileri, ev eşyalarını ve mekânları niteler. Kırmızı ipekten elbise ve kırmızı kadife gibi sözcük öbekleri sıkça tekrarlanmaktadır. Özellikle Şeküre'nin Kara'nın aklından geçtiği zamanları anlatan bağlamlara kırmızı büyük bir çoğunlukta eşlik etmektedir. Bu kırmızının aşkın rengi olduğu içindir. Örneğin, "bu eşyalar yumuşaklığını hatırlayarak dokunduğum kırmızı kadife yastık gibi Şeküre'yle çocukluğumuzu geçirdiğimiz Aksaray'daki evden kalmaydı." (Pamuk, 2005:42) Burada bağlamı oluşturan sözcüklere dikkatli bakıldığında cinsellikle ilgili çağrışımlara neden oldukları söylenebilir. Dokunmak, yastık, yumuşak, kadife ve sevdiği kadın Şeküre bağlamında Kara'nın kafasındaki çağrışım ona olan sevgisi ile birlikte cinsel bir arzuyu da beraberinde taşıdığı söylenebilir.

Kırmızı gibi kızıl da giyecekleri niteler. "Atlastan bir kızıl kuşak?" Giyecekleri nitelerken yine aşk veya cinsellik çağrıştırmaktadır. Burada bohçacı Ester ile Kara arasında geçen bir konuşmada Ester'in Kara'dan Sevgilisi için bir ipek mendil veya atlastan bir kızıl kuşak almasını istemesi yer alır. Sevgilisi için almasını istediği kuşağın rengi kırmızıdır. Neden başka bir renk değil de kırmızıdır? Bu başlangıçtan beri söylendiği gibi yazarın ve okurun bilinçaltında güdüsel olarak kendiliğinden böyle denk gelmektedir. Çünkü kırmızı olumlu olarak aşkın, sevginin ve olumsuz olarak şiddetin rengidir.

Akşam Güneşinin Kızıl Işıkları

Şiir metninde olduğu gibi romanda da kırmızı/kızıl akşam gün batımını veya güneşin batarken denizin yüzeyindeki su damlacıklarına ve karda cisimlerin üzerine yaydığı ışıkları niteler. Bu çoğunlukla değişmez. Kızıl ile kırmızı aynı bağlamda örtüşerek/benzeşerek birlikte bulunurlar. "Onun karşısına on iki yıl sonra birden bire çıktıktan sonra orada, pencerenin önünde, akşam güneşinin kızıl ışıkları içinde bir süre kaldım da bahçenin bu ışıpta hafifçe kırmızımsı bir renge, turunç rengine bürünüşüne, iyice üşüylene kadar hayranlıkla baktım." (Pamuk, 2005:52,53) Bu bağlama yazar pembeyi de

katsaydı, neredeyse kırmızı rengin bütün türevlerini aynı bağlam içinde görme olanağı elde edilmiş olacaktı: kızıl, kırmızımsı, turunç rengi. Söylendiği gibi kırmızı hayranlık uyandırıcı, çarpıcı, dikkat çekici ve oldukça görsel bir renktir. Kara Şeküre'yi on iki yıl sonra görünce hemen dikkati kırmızılar üzerine yoğunlaşmaktadır. Kara, sevgilisi Şeküre ile birlikte kendilerinin resimlerini yaptığı zaman kendisini kırmızı, Şeküre'yi ise maviler içinde resmeder. Şeküre mavi, Kara'nın rengi ise kara değil aslında kırmızıdır: "Resimdeki kız ile erkeğin bizler olduğunu altındaki yazı olmasaydı bir tek ben anlayabilirdim, çünkü bazen şakalaşırken beni ve kendini aynı hatlarla, renklerle resmederdi: Ben maviler içinde; kendisi de kırmızı olurdu." (Pamuk, 2005:51) Kara Şeküre'ye olan aşkını bu şekilde dile getirmişti. Şeküre de bunu anlıyordu. Çünkü bunlar Şeküre'nin kendi anlatımlarıydı. Bu bağlamda Kara, Şeküre'ye olan aşkını ona sezdirmek için kendisini kırmızılar içinde çiziyordu. Romanda renk anlatımlarının bu kadar çok geçmesi temel konunun nakkaşların hayatlarını ve yaptıkları resimleri ele almasına bağlanabilir: "Bahşış bekleyen kırmızılar içindeki berber çırağının resmine doya doya baktıktan sonra harika nakkaşın kim olduğunu sordum." (Pamuk, 2005:71) Burada kırmızılar içindeki berber çırağı ifadesi, kırmızı giysiler giydiği, fonda kırmızı rengin ön plana çıktığı anlamına gelmekte ve dolayısı ile kırmızı giysileri nitelemektedir. Kara'nın resme hayran olduktan sonra söylediği sözler resim sanatında renklerin önemini vurgulamaktadır: "Resmin, güzelliğiyle insanı hayatın zenginliğine, sevgiye, Allah'ın yarattığı âlemin renklerine saygıya, iç düşünceye ve imana çağırması önemlidir. Nakkaşın kimliği değil." Roman kişileri olan nakkaşlar yukarıdaki alıntıda olduğu gibi renkler üzerine bu şekilde ilginç yorumları sıkça yaparlar.

Kan İçinde Gözler

Pamuk'un bu romanda renk sözcüklerinin farklı biçimlerini çok yönlü bir şekilde kullanması anlatının sözcük dağarcığını da zenginleştirmektedir. O, renklerin sadece sıfat biçimlerini kullanmaz, aynı zamanda isim, sıfat, sıfat fiil vb. biçimlerini de ustaca kullanır. Örneğin kırmızı rengin fiil biçimlerini sıkça kullanır: "Oraya At Meydanı'na konmuş yüzlerce kâse pilavı kapışanları ve kızarmış sığırı yağmalarken içinden çıkan tavşanlardan, kuşlardan korkanları gördüm." (Pamuk, 2005:70) Buradaki kızarmış anlatımı ateşte kızarmış, çok iyi pişmiş anlamında kullanılır. Özellikle kırmızı rengin anlamsal boyutta tüm

biçimlerini görmek olasıdır: "Zincirler ile Padişahımızın huzuruna getirilmiş aslan kızdırılıp alay edilince gözleri kan içinde kalıp öfkelenmiş, seyirciler bakıcıları alkışlamışlar ve İslam'ı temsil eden aslan, öbür sayfada domuz gâvuru temsil eden boz ve pembeye boyanmış domuzu kovalamıştı." (Pamuk, 2005:71) Bu bağlamda kırmızı, kızdırmak fiilinin ettirgen biçimi ile öfke anlatmaktadır. Bir hayvan da söz konusu olsa, kızdırmak fiiline öfke ifade eden başka sözcüklerin eşlik ettiği görülmektedir. "Gözleri kan içinde kalıp öfkelenmiş..." ifadesi insanlar için de kullanılabilir ve anlamı değişmemektedir. Aynı anlatım içinde başka renklere de rastlanmaktadır. Domuzu niteleyen boz ve pembe renk düz anlamsal olarak bu hayvanın doğal rengidir. Ama burada isimler yalın halleriyle bulunmaktan çok yanlarına gelen sıfatlarla, renkleri, boyutları ve başka özellikleri ile tanımlanır ve adeta roman metnini canlı bir sahneye dönüştürürler. Buna göre denilebilir ki kırmızının tüm anlamsal ve biçimsel özelliklerini *Benim Adım Kırmızı* adlı romanda bulmak olasıdır. Kırmızı rengin bu anlamsal özellikleri aynı zamanda başlangıçta verilen anlam özellikleri ile de örtüşmektedir. Böylece kırmızı rengin aşkın, ateşin, şiddetin, öfkenin, kanın, canlılığın vb. rengi olduğu daha somut bir şekilde kanıtı olur. Bütün bu anlamsal özellikleri bu romanda görmek olasıdır. Örneğin canlılığın rengi olarak şu alıntı verilebilir: "...öğrencilerin yaptıkları yanlış anlamaları için kıpkırmızı yüzlerini önlerindeki kağıtlara değdirircesine yaklaştırdıklarını gördüm." (Pamuk, 2005:66) Nakkaşhanede nakkaş olmaya çalışan genç öğrencilerin betimlendiği ve onların genç, diri, etli, canlı, çaba içerisinde oldukları olumlu bir şekilde kırmızı yüzleri ile anlatılmaktadır. Roman metninde renklerin görev ve anlamsal özellikleri daha açık ve net bir şekilde özellikle düz anlamlarıyla gözler önüne serilirken aslında söylendiği gibi başka yan anlamlara gönderme yapmaktadır. Kırmızı yüzleri genç nakkaşların canlı, diri, heyecanlı vb. bir şekilde olduklarını anlatır. Pek çok bağlamda belki o renkle ilgili anlam özelliklerini dile getiren başka sözcüklerle desteklendiği görülür. Burada özellikle dikkatli bakıldığında genç öğrenciler ve onların kırmızı, kıpkırmızı yüzleri ilginç bir şekilde anlamsal açıdan birbirini tamamlamaktadır.

Kırmızıya Boyanan Aşk

Benim Adım Kırmızı adlı romanda renk anlatımları bazen olağanüstü bir şekilde aynı bağlamda ardı ardına betimsel olarak geçer. Bu da metni daha

güçlü, daha zevkli ve deyiş yerindeyse daha renkli bir okumaya sürükler: “Kızılmınareli, karakedili kadınlar, Bilecik dolamasından yorganlık mor ve kırmızı kumaş ısmarlamışlardı, sabah erkenden bohçama koydum.” (Pamuk, 2005:151) Sözcükler roman metni içinde yalın bir şekilde geçmezler. Büyük bir çoğunlukla sıfatlarla tanımlanırlar. Özellikle kumaşlar, giysiler ve mekânlar renklerle nitelendirilirler. Bu da romanı daha şiirsel, daha süslü, daha çekici ve okunur, bir resim, bir tablo izler gibi gözler önüne sererek okumaya iter. Yukarıya alınan bölümde kumaşların renkleri söz konusudur. Bohça sözcüğü zaten bu betiğin *Benim Adım Kırmızı* adlı romanın *Benim Adım Ester* adlı bölümde geçtiğini gösteriyor. Çünkü Ester bir bohçacı kadın kişidir.

Kırmızı zaman zaman betimsel olarak mürekkebi ve hokkasını niteler. En fazla romanın *Benim Adım Kırmızı* adlı bölümünde geçer. Bu bölüm roman boyunca tek bir bölümdür. Romanın adını taşıyan bu bölüm romana adını vermesine rağmen en çok geçen ve romanın bütününe hakim olan renk ve kişi adı karadır. Fakat sadece *Benim Adım Kırmızı* adlı bölümde kırmızı adeta bir roman kişisi olarak kendi kendini şöyle anlatmaktadır: Firdevsi'nin kaftanının üzerinde, Şehname'nin efsane kahramanı Rüstem'in sadağının üzerinde, efsane devi harika kılıcıyla ikiye böldüğünde akan kanların içinde, misafir kaldığı şahın güzel kızıyla geceyi sevişerek geçirdiğinde yorganın kıvrımları arasındadır. “...kayaların arasına gizlenmiş alçakgönüllü imzalar, âşıkları örten yorganları örten bütün çiçekler; (...) yıldızlar hayalet gibi serviler ve *kırmızıya* boyadığım aşk ve ölüm resimlerin senin, hepsi, hepsi yok olacak. (Pamuk, 2005:198) Cümlede “kırmızı” kelimesi isimleşmiş sıfat olarak kullanılmıştır. Anlatıcı aşk ve ölümü kırmızı renkle bağdaştırarak vermiştir. Daha önce ifade edildiği gibi kırmızı rengi insanda aşk, şehvet, şiddet ve ölümü çağrıştırıyor. Burada da ressam aşkı ve ölümü daha da vurgulamak amacıyla kırmızıyı kullanmıştır. Tur kardeşi İreç'in kafasını kalleşçe keserken, rüyalar kadar güzel efsane güzel ordular bozkırda birbirlerine girerken ve İskender'in başına güneş geçtiği için güzel burnundan hiç durmadan kan akarken de oradadır. (Pamuk, 2005:214) Kişi olarak kırmızı genellikle kana ve insanların giysilerine gönderme yapılan tarihsel ve güncel çok sayıda belirli olayların anlatıldığı bu bölümde rengi de tanımlamaktadır: “Renk gözün dokunuşu, sağrıların müziği, karanlıkta bir kelimedir.” (Pamuk, 2005:215) Kısaca o on binlerce yıldır kitaptan kitaba, eşyadan eşyaya rüzgârın uğultusu gibi ruhların konuştuklarını dinlediği için

dokunuşunun meleklerin dokunuşuna benzediğini söyler. Burada kırmızı her yerdedir. İnsanın kanından tutun giysilerin süslemelerine, çiçeklere, horozların ibiklerine, meyvelere, şeytanın ağzına, meleklerin kanatlarına, kadınların dudaklarına, ölülerin yaralarına, kanlar içindeki kesik kafalara kadar her yerdedir. Kırmızı, kırmızı olmaktan çok mutludur. İçi yanar, kuvvetlidir, fark edildiğini çok iyi bilir, hiç kimsenin ona karşı koyamadığının da farkındadır. Hiçbir şekilde saklanamaz. Kendini her fırsatta ortaya koyar. Başka renklerden, gölgelerden, kalabalıktan, ya da yalnızlıktan korkmaz. Kendisini bekleyen bir yüzeyi kendi muzaffer ateşiyle doldurmak ne güzeldir. Onun yayıldığı yerde gözler parıl parıl parlar, tutkular kuvvetlenir, kaşlar kalkar, yürekler hızlanır. Ona bakıldığında yaşama sevinci duyulur. Onu görmek ne güzeldir. Yaşamak görmektir. O her yerde görünür. Hayat onunla başlar, her şey ona döner. Her yerde o vardır. (Pamuk, 2005:215)

Bu bölümde yine kırmızı rengin ve tonlarının nakkaşlar tarafından nasıl oluşturulduğu uzun uzun anlatılır. Kör nakkaşların çizdiği atlar, üzerlerindeki eyerlerin süslemelerinde kullanılan kırmızı tonlardan söz edilir. Kör nakkaşlar pek çok şeyi unutsalar da kırmızı rengi asla unutmazlar. Onlar aralarında renkleri tartışırken kırmızı renk üzerine ilginç konuşmalar yaparlar:

““Bütün nakış hayatımız boyunca şevk ve inançla çalıştığımız için sonunda tabii ki kör olan bizler, kırmızının nasıl bir renk, nasıl bir his olduğunu biliyor, hatırlıyoruz,” dedi atı ezberden çizmiş olanı. “Ama ya anadan doğma kör olsaydık, güzel çirağımızın sürmekte olduğu bu kırmızıyı nasıl anlayacaktık?”

“Güzel bir mesele,” dedi öbürü. “Ama renkler anlaşılmaz hissedilir.”

“Kırmızının hissini hiç görmemiş olana anlatın üstadım.”

“Parmağımızın ucuyla dokunsaydık demirle bakır arasında olurdu. Avucumuzun içine alsaydık, yakardı. Tatsaydık tuzlu bir et gibi tok olurdu. Ağzımıza alsaydık doldururdu. Koklasaydık at gibi kokardı. Çiçek gibi koksaydı papatyaya benzerdi, kırmızı güle değil.”” (Pamuk, 2005:216)

Yukarıdaki cümlede “kırmızı” kelimesi isimleşmiş sıfat şeklinde kullanılmıştır. Anlatıcı kırmızının hissinden bahsederek onun nelere benzediğini anlatmıştır. Demire benzetererek soğuk olduğunu, avucu yakmasıyla sıcak

olduğunu, ata benzetilerek asil olduğunu ve kendisine renk veren kırmızı gül gibi değil de papatya gibi koktuğunu ifade etmiştir. Aslında bu da aynı durumların farklı kişiler üzerinde farklı etkiler bıraktığını, herkeste aynı duyguları uyandırmadığını anlatmaktadır. Yine kırmızı kendi kendisini anlatırken, “Böylece ben renklendikçe sanki âleme “ol” derim ve âlem benim *kan renginden* olur. (Pamuk, 2005:217) derken buradaki cümlede “kırmızı” kelimesinin farklı bir kullanımına örnek verilmiştir. Kan, rengi itibarıyla kırmızı olduğundan dolayı yazar anlamı daha da güçlendirmek için “kırmızı” yerine “kan rengi” tamlamasını kullanmıştır. Kırmızıyı kutsal metinlere gönderme yaparak adeta ilahlaştırmıştır. Cümlede kırmızı, âleme “kün” emri verdiğini ve bütün her şeyin ondan oluştuğunu ifade ediyor denebilir. Cümlede hem benzetme hem de cansız nesnelere kişileştirme sanatı yapılmıştır. Kara’nın Şeküre ile evlenmeden hemen önce onun dul olduğunu ve evlenmesinde bir sakınca olmadığını beyan eden kâğıdın dördüncü naip tarafından onaylanarak verilmesinden duyduğu mutluluğu anlatmaya kırmızının bile gücü yetmemektedir: “O anda hissettiğim mutluluğun iç ışıltısı ne mahkemenin duvarlarını kırmızıya boyayarak, ne de resme kan kırmızısı çerçeveler çizerek ifade edilebilir.” (Pamuk, 2005:228) Bu cümlede “kırmızı” kelimesi iki kez kullanılmıştır. İlkinde isimleşmiş sıfat şeklinde ikincisinde de sıfat göreviyle kendisinden sonra gelen cümleyi nitelendirerek sıfat tamlaması şeklinde kullanılmıştır. Anlatıcı mutluluğun rengi olarak kırmızıyı görmekte fakat cümlede mutluluğun karşısında kırmızının da az geleceğini ifade etmiştir. Enişte zeytin tarafından öldürülünce ruhu gökyüzüne yükselirken binlerce renk ışık ile tek tek patlayarak aydınlanır. Bütün bu harika yükseliş sırasında gördüğü renkleri nasıl anlatacağını düşünür. Bütün âlemin renklerden yapıldığını her şeyin renk olduğunu görür. Bütün zamanları ve mekânları yaşamak için sınırsız bir yeri ve süresi vardır. Bunu fark eder etmez tanrıya yakın olduğunu korku ve mutlulukla sezer. Bu sırada hiçbir şeyle karşılaştırılmayacak bir kırmızı rengin varlığını huşu içinde hisseder: “Kısa bir sürede bütün her şey kıpkırmızı oldu.” (Pamuk, 2005:266) Kırmızının isim olarak yer aldığı bu cümlede ayrıca pekiştirme sıfat biçimi olarak kıpkırmızı şeklinde kullanılmıştır. Anlatıcı ölümü ve ötesini kırmızı renk ile ifade etmiştir. Bu rengin güzelliği içine ve bütün âleme doğmuştur. Bu sırada aslında üstü başı kanlar içindedir. “Her şeyi kaplayan ve içinde âlemin bütün görüntülerinin oynadığı öylesine harika ve

güzel bir *kırmızıydı* ki bu yaklaşan, onun bir parçası olmak ve O'na bu kadar yakın olduğunu düşünmek gözlerimdeki yaşları hızlandırdı". (Pamuk, 2005:266) Yine burada da anlatıcı hem ölümden sonraki âlemin kırmızı olduğunu hem de kurbanın kanlar içinde olduğunu anlatmaktadır. Kırmızının her şeyin kaynağı olduğunu ifade ederek ona ilahi bir özellik kazandırmıştır.

"Ama böyle yüksekçe bir yere çıkan ve ruhu gövdesinden ayrılmamış birinin göreceğinden fazlasını da görebiliyordum: Tâ karşı yakada, Üsküdar'ın arkalarında mezarlar arasında boş bir bahçede uzuneşek oynayan çocukları; on iki yıl üç ay önce Sadrazam Kel Ragıp Paşa'nın kabul edeceği Venedik elçisini yalılarından alıp huzura getirişimiz sırasında reisülküttabın yedi çifte kayığının Boğaziçi'nde ne güzel ilerleyişini; yeni Langa pazarında bir koca lahanayı, emzireceği bebeğini kucaklar gibi tutan şişman kadını; Divan çavuşu Ramazan Efendi öldü de önüm açıldı diye sevinişimi; annem avluya çamaşırları dizerken anneannemin kucağından *kırmızı* gömleklere bakışımı; rahmetli anasının Şeküre için doğum sancıları başlayınca ebenin evini karıştırıp uzak mahallelerde koşturuşumu; kırk küsur yıl önce kaybettiğim *kırmızı* kemerimin yerini; (...) benim için ağlayan güzel Şeküreciğimi de aynı anda görebiliyorum şimdi."(Pamuk, 2005:268)

Ruhu göklere yükselirken Enişte geçmişine ait olaylardan aklına gelen anılarını dile getirir. Anılarında kırmızı gömleklere bakışına ve kırmızı kemerine vurgu yapmaktadır. Kırmızı hem ölüm hem de yeni bir yaşamın başlangıcıdır. Bir minare boyu yükseklikten baktığı için, bütün âlem, sayfalarını teker teker çevirdiği harika bir kitabın resimlerini andırmaktadır. Roman anlatısı içinde her şey adeta resme dönüşmekte resimler üzerinden anlatılmakta ve böylece renk anlatımları her fırsatta bağlama girmektedir. Ölüler âleminde de renklerin varlığı söz konusuymuş gibi her şey yine bu dünyadaki renkleriyle anılmaktadır.

Yıllar boyunca bütün bir nakkaşlar bölüğüne başlık etmiş Üstat Osman nakkaşlarının tek tek hünerlerini, her birinin kaleminin mizacını ve fırçasının huyunu tanımaktadır. Hangi kırmızı hangi nakkaşın, hangi nakkaşın hangi nakışı yaptığını hemen bilmektedir. Aşağıdaki metinde Üstat Osman'ın bir resim üzerine yaptığı eleştiride üç defa kırmızı geçmektedir. Roman boyunca nakkaşlar arasında bu türden anlatımlar yoğun olarak bulunmaktadır.

“Üstat nakkaşlarımın her birinin bir başka köşesine dokunduklarını hemen fark ettiğim kalabalık bir resmin kırmızısı, aşkla korkuttu beni. Resme, kimin olduğunu çıkaramadığım bir el, gizli bir mantığın hükmünce tuhaf bir kırmızı sürmüş, resmin gösterdiği bütün âlem ağır ağır kırmızıya batmıştı.” (Pamuk, 2005:289)

Bu resim üzerinde Üstat Osman Kara’ya bu kalabalık resimdeki çınar ağacının Leylek, Gemilerin ve evlerin Zeytin, Uçurtmanın ve çiçeklerin Kelebek tarafından yapıldığını gösterir. Metinde kırmızının korkutucu yanına vurgu yapılmış, resimlerdeki renklerin insanlar üzerinde bıraktığı etkiler dile getirilmiştir. Her rengin tuhaf olabileceği resim içinde renklerin uyumu, renklerin anlatmak istediği şeylerin ne derece doğru yansıtıldığı üzerinde durulmaktadır. Diğer taraftan resimlerin üzerinde renklerin uyumu, görünümü resim sanatı açısından önemlidir. Nakkaşların dünyası renklerdir roman içinde. Bu türden anlatımlarda kırmızı betimsel olarak yer alır. Her hangi bir yan anlam vermek gerekirse bu bağlamda olumsuz bir durumun söz konusu olduğu söylenebilir. Kırmızı rengin aşkla korkutması, tuhafılığı ve bütün âlemin kırmızıya batması resmin olumsuz bir etki uyandırdığını gösterir.

Üstat Osman’ın Kara’ya yaptığı resim yorumları roman boyunca sıkça yer alır. Bir resimde Sasani İmparatorluğu’nun hükümdarı Behram Gür ile ilgili bir resimde onun Rus prensesiyle kırmızı odaya kapanışı betimlenmektedir: “...Behram Gür’ün Rus prensesiyle kırmızı odaya kapanışını, Siyavuş’un, burnunda gizli bir imza taşımayan bir kara atla ateşten geçişini, oğlu tarafından öldürülen Hüsrev’in kederli cenazesini gördük. (Pamuk, 2005:347) Kapandıkları odanın rengi kırmızıdır. Burada yine kırmızı rengin aşkı ve şehveti çağrıştırdığı söylenebilir. Kırmızının böyle bir anlamı uyandırması olağandır. Zaten roman içerisinde cinselliği ön plana çıkaran ve renklerle de bağlantısı bulunan sahneler bolca vardır. Burada kara ise betimsel olarak atın rengini belirlemektedir.

Renkler ırk belirttikleri kadar belirli bir inanç kesimini de belirtmeye uygun gelirler. Kırmızının bir türevi olan kızıl başka bir sözcükle birleşerek belirli bir inanç gurubuna adını verir: “Halının kenarını, Safevi Şahı’nın kavuğundaki Kızılbaşlık işaretini ve bakınız, bu sayfada bir aslanın karnını, burada da bu güzel oğlanın kaftanını boyamış. (Pamuk, 2005:358) Ayrıca bir başka isim ile birleştiğinde yeni birleşik bir isim oluşturmuştur.

Kan ve Kırmızı

Kırmızının kanın, şiddetin, savaşın ve kötülüğün rengi olduğunu doğrulayan başka ifadeler de vardır. Kırmızının bu yüzü burada artık resimlerdeki biçimiyle değil bir katilin gözünde şekillenmektedir. Katil Zeytin'dir ve Enişte'yi nasıl öldürdüğünü anlatırken kırmızıyı kanın yerine koymuştur: "Ete gömülen hançeri çektiğim yer saf bir kırmızıyla kıpkırmızı kesildi. (Pamuk, 2005:458) Kırmızı sıfatı ikincisinde kuvvetlendirme veya pekiştirme yapılarak iki kez tekrar edilmiştir. Kan ve kırmızı öylesine bütünleşik bir biçim almaktadır ki her ikisi birçok bağlamda ya yan yana ya da biri diğerini çağrıştıracak şekilde dil kullanıcıları tarafından birlikte bulunurlar. Kan kırmızıyı, kırmızı kanı çağrıştırmaktadır: "Gömleğinin üstü, her yeri kandan kıpkırmızı kesilmişti." (Pamuk, 2005:462) Enişte'nin Zeytin tarafından öldürülmesi anlaşıldıktan sonra Kara ile zeytin arasında geçen kavganın sonunda her yeri kıpkırmızı kesilen bu defa Kara'dır. Ama kara ölmemiştir ve iyileştikten sonra Şeküre ile mutlu bir hayat sürdürecektir. Bu örnekte de yine kan ve kırmızı birlikte anılmaktadır. Bağlamda buldukları yerlere göre renk anlatımları olumlu, olumsuz veya betimsel anlamlar kazanırlar. Kırmızının yine olumlu bir anlam çağrıştırdığı başka bir örnek bağlam: "Acem ülkesinde ilhamla İstanbul'da bir yüz yıl açan nakış ve resim heyecanının kırmızı gülü de işte böyle soldu." (Pamuk, 2005:468) Buradaki nakış ve resim heyecanının kırmızı gülü hep hüznü kalan Kara'dır. Padişah ölünce yerine geçen diğer padişah nakış ve resim sanatına sırtını dönünce nakkaşlık da bittiğinden artık bu sanatla ilgilenen kalmamıştır. İfade edilmek istenen şey budur. Bu kırmızı gül ifadesi böylece roman anlatısında çok seyrek yer alan eğretilmeye bir örnek oluşturur. Olumlu anlamda hem sevgi anlatmakta hem de bir insanın yerine geçmektedir.

Sonuç

Pamuk kırmızı rengin nakkaşlar tarafından nasıl algılandığını ve onlar için hangi anlamı ifade ettiğini bu şekilde somutlaştırarak dile getirir. Kör nakkaşlar pek çok şeyin biçimini, rengini, diğer renkleri unutmuşlardır, ama kırmızıyı asla unutmadıklarını vurgularlar. Kırmızı renk aslında romanda Kara gibi somut bir kişi değildir. Romanın bütününe de hâkim değildir. Kara ile karşılaştırıldığında ise Kara romanda yer alan bir roman kişisidir. Romanın başkahramanı da olduğu söylenebilir. Romanın adının *Benim Adım Kırmızı* olmasına rağmen kırmızı

renk, kara renk kadar baskın değildir. Dahası kırmızı yalnızca bir bölümün adını taşırken kara tam on bir bölümün adını taşır. Kırmızı yazarın gözüyle bir bölümde anlatılırken, kara on bir bölümü anlatır. Ama renk anlatımı olarak kırmızı başlangıçta da söylendiği gibi en fazla geçen renktir. Yani yine en görünür renk olarak diğerlerini gölgede bırakır. Genel olarak kumaşları - özellikle ipek kumaşları- anlatırken, bayan süsünden bahsederken, kanı anlatırken, kavgadan sonraki sahnelerde, ölüm anlatılırken, tezhîp yapılırken kullanılan mürekkeplerden bahsederken vb. durumlarda sıkça kullanılmıştır.

Kaynakça

- Cohen, J. (1966). *Structure du Langage Poétique*, Flammarion, Paris.
- Pamuk, Orhan (2005). *Benim Adım Kırmızı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Türkoğlu, S. (2003). *Anlatım ve Deyimlerde Renklerin Dili*, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Güzel Sanatlar Özel Sayısı (8), KKEF Ofset Tesisleri, Erzurum.